

Законът и справедливостта

Понятията „закон“ и „справедливост“ са от онези, които често използваме и срещаме в ежедневието си. За тях се говори толкова често и то предимно в изречения с отрицателен смисъл: „Няма закони!“; „Няма справедливост!“; „Животът е несправедлив – свиквай!“ – фрази, които сме чували безброй пъти, толкова клиширани и изтъркани, че дори са се превърнали в стереотип. Преди много време случайно попаднах на някакво телевизионно предаване, където един възрастен белоглав юрист каза: „Конституцията е като Библията, трябва да вярваш в нея“. Ако дадено нещо съществува, но никой не вярва в него, то съществува ли в действителност? Мисля, че този странен ефект се е получил в страната ни. Създава се усещането, че никой не вярва в законите и тях сякаш ги няма... Или често се възприемат като нещо, което съществува само за определени лица, такива, които нямат големи материални възможности. Ако възприемем метафорично, че законът е „ограда“, която пази свободата ни, което мисля е неговата същност, то „оградата“ в България изглежда доста ниска и всеки си мисли, че може да я прескочи. Доказателство за това може да намерим всеки ден, движейки се в натоварения трафик, в което и да е населено място. Понякога ми се струва, че е въпрос на късмет да изминем дадена дестинация невредими. „Късмет“, тоест разчитаме на някакви външни и неясни сили да ни предпазят или на някаква случайност, защото сме забравили или никога не сме знаели, че всъщност законът трябва да идва от самите нас... че е създаден от хора като нас за нас. А неговата единствена цел е да ни предпази един от друг и да защити най-вече онези, които не могат да се предпазят сами. Толкова благородна и значима е идеята на закона, защо обаче тя се е загубила? Най-лесно би било да потърся виновници, само трябва да повтарям думите на възрастните около мен. Думи от рода: „Няма държава“, „Всички са престъпници“, да изсипя безброй обидни думи за политиците - хора, които не познавам, и така да си съществувам безнадеждно и „късметлийски“ години наред. И повтаряйки това, да оправдавам собствените си престъпления, както го правят доста хора с думите: „Те окрадоха България, а аз тука само съм укрил доходи“. И ето го моментът и за справедливостта, така е „справедливо“, щом за едни може, значи може за всички. Започва още в училище, щом единият преписва и получава добри оценки, защо аз да спазвам правилата, да не съм по-глупав. Така неусетно броят на преписващите се увеличава непрекъснато и да преписваш се превръща в норма, а не в нарушение. Затова и масово нарушаваме правилата, защото така е „справедливо“. Нали справедливостта е равенство за всички, та давайте, ще сме

престъпници всички! И май ние сме! Ако направим едно проучване и някак си успеем да получим искрени отговори от хората, ще открием, че масово мнозинството нарушава правилата. Доста хора работят в сивия сектор и не обявяват доходите си, голям е броят и на онези, които „примъкват“ разни „неща“ от работното си място или го използват за вършене на лични дела и действия от този тип. Поемам риска тези ми думи да прозвучат като „клевета“, но всички знаем, че това е истината.

Иска ми се обаче да изляза от тази всеобща, дори национална заблуда и да се върна на чистите понятия „закон“ и „справедливост“. Определението, което намерих е от учебника ми по етика и право и там пише следното: „Закон е задължително изискване за социално поведение, поставено от законодателен орган и осигурено със средствата на държавната власт.“ Законът е като ограничителна линия, с която маркираме границите на свободата си, защото до нея стои свободата на другия до нас. Всеки път когато прекрачим тази „линия“, ние засягаме нечия чужда свобода. Най-простият пример, който мога да дам е ситуацията, в която даден човек започне да слуша силно музика в жилището си и ако приемем, че живее в жилищен блок, автоматично ограничава свободата на съседа си от горния етаж, който се е върнал от нощна смяна и сега се опитва да почине, на съседката си от долния етаж, която току що е приспала малкото си бебенце, на съседа от апартамента на същия етаж, който се опитва да напише есето си за някой конкурс и т.н. Но когато извършваме това действие ние не мислим за тези хора около нас. Не мислим, че превишавайки скоростта, освен своя живот застрашаваме още неизвестен брой други. Ние мислим само за нашата си свобода, която все ни е малко. И естествено, ако се случат последствия, то те са несправедливи, напълно незаслужени и са виновни околните за това, че не са се съобразили с „разширената“ от мен линия на собствената ми свобода. Дали и убиецът на малкия Паоло не се оправдава със слабия родителски контрол, вместо със собственото си неуважение към правилата? Кой знае?

Законът, както споменах по-горе, е създаден от хората за хората, за да ги защити, за да има справедливост и най-вече за онези, които сами не могат да се защитят, защото е ясно, че иначе ще печели само по-силният, а слабият... ще е роб. Историята ни познава това състояние и то до съвсем скоро, дори и днес не е загубило актуалност с явлението „бели робини“, например. Когато търсих определение за понятието „справедливост“, попаднах на множество идеи на различни философи, творили в различни епохи и макар изречени с различни думи, смисълът им съвпада с онази проста

истина: „Не прави на другите това, което не искаш да се прави на теб“. Ето някои от тях: Имануел Кант определя в своя категоричен императив - „Постъпвай само, според онази максима, чрез която ти можеш едновременно да искаш тя да стане всеобщ закон“, или в думите на Томас Хобс, определяйки законите на човешката природа - „Свободата, която си позволяваш спрямо другите, да бъде такава, каквато свобода позволяваш на другите спрямо себе си“. Справедливостта, казва Сократ, според Платон, спада към "най-хубавото, което трябва да бъде обичано от всеки, който иска да бъде щастлив, както заради себе си, така и заради последствията за останалите". Как бихме определили справедливостта днес? Струва ми се, че повечето хора я приписват като нещо свързано и идващо не от самите нас, не от човешката институция, а от по-висша сила – божията. Разчитаме и се молим той да я въдвори и така бездействаме и чакаме да се случи чудо. А не трябва ли ние да се борим за нея? Защо я възприемаме за нещо независимо от нас, ако така мислиха предците ни, нямаше да има революции, нямаше да има и обществен строй демокрация. Тъжно е, че не правим опити да попречим, да променим света и хората към по-добро. Всеки се е затворил в своята черупка и гледа на него да му е добре. Стоим неутрални, гледайки отстрани случващото се. Все едно това не е реалността, а някой театрален спектакъл, който можем да наблюдаваме без да можем да го променим, защото той е предварително изготвен. Сценарият е ясен. В живота обаче ние пишем сценария и от нас зависи как ще се развие и как ще завърши той. Хора, не гледайте безучастно. Както казва Апостолът на свободата Васил Левски: „Дела трябва да се правят, а не думи“. Време е за дела, да запретнем ръкави и да защитим свободата си, да върнем ценността и достойнството на закона, да го припознаем като нещо лично от нас за нас и, ако в него липсват някои детайли да съдействаме те да се добавят. Да повярваме в него, за да съществува! Да му позволим да ни защити. Да изпълним функцията си като гражданско общество, което в действителност е контролът на законността, чрез който следим за неговата справедливост. Най-лесното, с което можем да започнем, е всеки сам за себе си да спазва закона. А след законите идва ред и на справедливостта. Тя е завършекът, или можем да я наречем, „хубавият“ край, който всеки чака да възтържествува след лошото, което го е сполетяло. И кой би поискал тогава да избяга от една законова и справедлива държава? Със сигурност не и аз!